

-ARAŞTIRMA MAKALESİ-

TATAR ŞARKİYATÇI AGAFANGEL EFİMOVİÇ KRİMSKİY: LÜBNAN'DAN MEKTUPLAR (1896-1898)*

Arif AKBAŞ¹

Öğr.Gör.

Sivas Cumhuriyet Üniversitesi, Yıldızeli Meslek Yüksekokulu

E-mail: arifakbas@marun.edu.tr

ORCID: 0000-0002-8480-4350

Öz

Bu çalışmada, Kırım Türkü olan Rus Şarkiyatçı A. F. Krimskiy'nin (1871-1842) "Pis'ma iz Livana (1896-1898)", Lübnan'dan Mektuplar (1896-1898) isimli çalışması Weberci yorumlayıcı yaklaşım çerçevesinde tanıtılıp açıklanacaktır. Kitap, Ukraynalı oryantalist ve yazar A. E. Krimskiy'nin 19. yüzyılın sonlarında Lübnan'daki yaşamı, yaşam biçimini ve toplumsal düşünce durumunu anlatan mektuplarından oluşan bir yayındır. Mektuplara I. M. Smilyanskaya ve N. P. Vizier tarafından derlenen yorumlar eşlik etmektedir. Bu kitabın amacı yalnızca okuyuculara Krimskiy'nin Lübnan mektuplarını tanıtmak değil, aynı zamanda bilim adamının el yazısıyla yazılmış mirası arasında saklanan şimdiye kadar bilinmeyen etnografik ve folklor kayıtlarını bilimsel dolaşıma sokmak ve Lübnan hakkındaki fikirleri genişletmektir. Kitaba Krimskiy'nin Oryantalist yaratıcılığı üzerine bir deneme yazısı da eklenmiştir. Agafangel Efimoviç Krimskiy, şarkiyat tarihçisi, yazar, çevirmen, oryantalist İslam âlimi, Türkolog, Arap-İran araştırmacısı, Semitolog, olup Hetman P. P. Skoropadsky yönetimindeki Kırım-Ukrayna Bilimler Akademisi'nin kurucularından biridir. Agafangel Krimskiy 60'a yakın dil (ekseriyette şark dilleri) bilmekteydi. Dil öğrenimine karşı doğal olağan üstü bir yeteneği vardı. O, Arap memleketleri, İran, Türkiye ve başka ülkelerin

* Bu makalede bilimsel araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyulmuştur.

¹ Sorumlu Yazar: arifakbas@marun.edu.tr

Atıf (APA): Akbaş, A., (2025), Tatar Şarkiyatçı Agafangel Efimoviç Krimskiy: Lübnan'dan Mektuplar (1896-1898), Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi, 17 (2): 182-199.

tarihi ve medeniyetlerine dair bir dizi işlerin müellifidir. Bundan başka filoloji-Sami dilleri uzmanlığı ve İslam cihetinden de birçok çalışması vardır. (Örneğin; Müslümanlığın Tarihi, Araplar ve Arap Edebiyatı'nın Tarihi, Acemistan ve Onun Yazıcılığının Tarihi, Türkiye ve Onun Yazıcılığının Tarihi, Kur'an Üzerine Dersler, İran Tarihi, Edebiyatı ve Derviş Teosofisi, Yeni Arap Edebiyatının Tarihi, Kırım Tatarlarının Edebiyatı, Nizami ve Çağdaşları vb. dışında yüze yakın bir sayıda makalesi vardır.

Anahtar Kelimeler: Rus edebiyatı, Agafangel Efimoviç Krimskiy, Lübnan'dan Mektuplar, Orta Doğu, Kırım

Alan Tanımı: Edebiyat, Beşeri bilimler

TATAR ORIENTALIST AGAFANGEL EFIMOVICH KRIMSKY: LETTERS FROM LEBANON (1896-1898)

Abstract

In this study, the work of Russian Orientalist A. F. Krimsky (1871-1842), a Crimean Turk, named "Pis'ma iz Livana (1896-1898)", Letters from Lebanon (1896-1898) will be introduced and explained within the framework of Weberian interpretive approach. The book is a publication consisting of letters by Ukrainian orientalist and writer A. E. Krimskiy, describing life, lifestyle and social thought in Lebanon in the late 19th century. The letters are accompanied by comments compiled by I. M. Smilyanskaya and N. P. Vizier. The purpose of this book is not only to introduce readers to Krimskiy's Lebanese letters, but also to introduce into scientific circulation hitherto unknown ethnographic and folklore records preserved among the scientist's handwritten legacy and to expand ideas about Lebanon. An essay on Krimsky's Orientalist creativity has also been added to the book. Agafangel Efimovich Krimsky is an oriental historian, writer, translator, orientalist Islamic scholar, Turkologist, Arab-Iran researcher, Semitologist, and one of the founders of the Crimean-Ukrainian Academy of Sciences under the direction of Hetman P. P. Skoropadsky. Agafangel Krimskiy knew nearly 60 languages (mostly oriental languages). He had an extraordinary natural talent for learning languages. He is the author of a number of works on the history and civilizations of Arab countries, Iran, Turkey and other countries. In addition, he is an expert in philology and Semitic languages and has many studies on Islam. (For

example; History of Islam, History of Arabs and Arabic Literature, History of Acemistan and Its Writing, History of Turkey and Its Writing, Lessons on the Quran, Iranian History, Literature and Dervish Theosophy, History of New Arabic Literature, Literature of Crimean Tatars, Nizami and Contemporaries etc. He has nearly a hundred articles.

Key Words: *Russian literature, Agafangel Efimovich Krimskiy, Letters from Lebanon, Middle East, Crimea*

JEL Codes: *Z11, B52, N01, N9*

I. GİRİŞ

A. F. Krimskiy,² Ekim 1896'dan Mayıs 1898'e kadar Suriye ve Lübnan'dayken, (Orta Doğu) Şark'a dair kapsamlı yazışmalar yürütmüştür. Krimskiy, Osmanlı topraklarındayken yazdığı notlar ve mektuplardan sadece yayımlamak için akrabalarına – babasına ve erkek kardeşine olanları seçmiştir. (Çernikov, 1992, s. 104) Özellikle erkek kardeşi ve onun eşi dışında kendi ablasıyla yazışmayı tercih etmiştir. Mektup [Rusça; “Pis'ma”] (iletilen mesaj anlamında), yazılı metni kullanarak bilginin uzaktan iletilmesine ve zaman içinde pekiştirilmesine olanak tanıyan işaretlerle konuşma kaydetme sistemidir. Günümüzde klasik mektup yazma neredeyse yok olmuştur. Tipik olarak, bir mektup kâğıt (veya diğer materyaller) üzerine metin olarak yazılır ve posta veya kurye ile gönderilir. Mektuplar iki veya daha fazla muhatap arasındaki yazışmalarda kullanılır. Mektup yazarlarının ölümünden sonra, uygulamanın gösterdiği gibi, yazar yazılı olarak yasaklamadığı sürece mektupların yayınlanması mümkündür. (Gorbacheva & Migulina, 2016, s.6) Bu mektuplar tanımı gereği yazarın “Orta Doğu” günlükleri şeklinde de düşünülebilir. Mektupların muhtevası edebi tür anlamında “günlük” niteliği de taşımaktadır.

Rus Arşivleri'nde aileye yazılan mektupların daktilo edilmiş kopyaları yer almaktadır. Yazarın XX. yüzyılın 30'lu yıllarında yayına hazırladığı mektup şeklindeki bu notlar/ günlükler [Mektupların kenarlarında dibace/ haşiye ve açıklama şeklinde el yazısıyla yazılmış notlar vardır.] oldukça ayrıntılı ve özen

² “Siyasî görüşleri sebebiyle 1930'lu yıllarda Sovyet düzeninin baskılarına mâruz kaldı. 1941'de hapsedilerek Kazakistan'a sürgün edildi. 25 Ocak 1942'de Kazakistan'ın Kostanay şehrinde öldü.” (Qıyas Şükürov, 2019, s. 3)

gösterilerek yazılmıştır. Ne yazık ki orijinal mektupların çoğu günümüze ulaşamamıştır. Kitabın ilk baskısında sadece 32 orijinal mektup yayımlanabilmiştir. Rus Arşivleri taranarak ve aileye ulaşılarak yapılan bu yeni çalışma da ise 123 mektup bulunmaktadır. Tüm mektupların orijinalleri Rusya Arşivleri (GARF, RGADA, RGALI ve RGIA) “A. F. Krimskiy” başlıklı Fond’larda tutulmaktadır. Ukrayna SSR Bilimler Akademisi Merkezi Bilimsel Kütüphanesi’nde 31 mektup bulunmaktadır. Bu mektupların bir kısmı Edebiyat Enstitüsü’nün el yazmaları koleksiyonunda saklanmaktadır. Bazı notlara ise Ukrayna SSR T. G. Shevchenko Bilimler Akademisi sahip çıkmaktadır. [Sonradan bu kuruluşun adı “Kiev Taras Shevchenko Üniversitesi” olmuştur. (Krimskiy, 1975, s. 2) Kitabın mektuplardan sonraki en son kısmında I. M. Smilyanskaya, “Ocherk vostokovednoy deyatel’nosti A. Ye. Krymskogo” A. F. Krimskiy’nin Doğu Bilimi Faaliyetleri [oryantalist/ şarkiyatçı] diye güzel bir makale eklemiştir. (Krimskiy, 1975, s. 303) Krimskiy’e dair başka yazılar da vardır. Örneğin M. N. Verkalets’in “Problema Duhovnosti Tyurk: Narodov v Issledovaniyah A. E. Krymskogo” Türk Maneviyatının Sorunu: A. E. Krymsky’nin Çalışmalarındaki Halklar (Verkalets, 1994, s. 7) ile Bahadır Alioğlu’nun “Rus Oryantalist Agafangel Efimoviç Krimskiy’nin Hayatı ve İslam Tarihi Üzerine Çalışmaları”nı anabiliriz. (Alioğlu, 2013, s. 8) Ayrıca Sevda Suleymanova ve Gökçe Yükselen Peler ise “Agatangel Krimski’nin Çalışmalarında Özbek Dili ve Edebiyatı” ile ilgili bir makale yazmışlardır. (Suleymanova & Peler, 2021, s. 261)

Ukrayna SSR Bilimler Akademisi Merkezi Bilimsel Kütüphanesi’nde bu yayında yer verilen “3, 5, 6, 9, I, 13, 15, 16, 19, 21, 23, 25, 26, 28, 29, 33, 34, 40, 42, 46, 47, 49, 51” nolu orijinal mektupları kaynak olarak içermektedir. Ukrayna SSR Bilimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü’nde ise sadece 76-78, 117-119 aralığındaki ve 93 nolu mektuplar vardır. Bu numaraların dışında kalan tüm mektuplar Rus arşivlerinden ya da aileden elde edilmiştir. Diğer mektupların metinleri daktilo yazılarından çoğaltılmıştır. Merkezi Bilimsel Kütüphanede saklanan onaylı kopyalar Ukrayna SSR Bilimler Akademisi, kod/ fond no: I, 23634 kapsamındadır. Bu yayının hazırlanması bazı nedenlerden dolayı zor olmuştur. A. F. Krimskiy eliyle bazı metinlerde üzeri çizilerek düzeltmeler ya da eklemeler yapılmıştır. Özellikle el yazısı olan metinlerde bazı harfler eksiktir. Bu da metni ya da metinde geçen cümleyi anlamakta güçlükler çıkarmaktadır. Eksik kısımlar parantez içinde üç nokta koyularak [...] işaretlenmiştir. Yazım hataları için ne yazık ki bir çözüm üretilenmemiştir. Bu tarz hatalar daktiloyla yazılmış mektuplarda da vardır. Kimi mektupların ise sadece dia ya da mikrofildi bulunmaktadır. Bunların bilgisayara üzerinde değişiklik yapılacak şekilde

aktarılması gerekmiştir. Aktarılan bu metinler de ise Arap harfleriyle elle yazılmış kısımlar da vardır. Orijinal mektuplarda geçen birtakım terimler ve ifadelerin açıklaması dipnotlarda tek tek verilmiştir. Bu yayında mümkün olabildiğince yazıların orijinallerinin korunmasına dikkat edilmiştir. (Krimskiy, 1975, s. 3)

Bu mektupların çoğu Cebel-i Lübnan Mutasarrıflığına bağlı Beyrut şehrinde yazılmıştır. Memleketi Rusya'ya pek azı postahaneden gönderilmiştir. Yazarın kendi elinde tuttuğu günlük şeklinde olan notlar da vardır. Bu notların bazıları daha sonra mektup biçimini almıştır. Beyrut'tayken çok daha az sıklıkla, akrabalarına gönderdiği özel mektuplar vardır. Tuttuğu notlar şarkiyatçı şahsiyetini büyük oranda yansıtmaktadır. İçinde bulunduğu topluma bir bilim adamı/içtimaiyatçı gözüyle bakmaktadır. Bilim adamı kişiliğiyle lehçelerin özellikleriyle ilgilendiğinden, [Filoloji uzmanlığı son derece yüksektir.] genellikle bu özellikleri ve bazen de kulak tarafından algılanan ses çeşitliliğini koruyarak günlük konuşma dilini yeniden üretmeye çalışmıştır. Krimskiy, bir dili sadece dinleyerek bile çok kısa bir vakitte öğrenebilmekteydi. Dil öğrenme kabiliyeti açısından muhteşem bir âlimdi. Arapça isim ve terimleri aktarırken ek üst simge ve alt simge karakterlerine başvurmuştur. [Tecvit] Ancak tüm harflerde katı bir üslup sistemi uygulamamıştır. Bazen hiç “üstün”, “esre” ve “ötre” hareketlerini kullanmadan tam bir Arap-Fars ya da Osmanlı münevverleri gibi yazmıştır. Bu nedenle bunu kolaylaştırmak için dizgi çalışmaları sırasında yayıncılar bu işaretleri kaldırmaya karar verdiler. Sadece “ayın” harfini taşıyan işaretleri bıraktılar. [Aslında dizgicilerin hareketleri kaldırması metnin anlaşılmasını daha zor hale getirmektedir. Bu biraz tercüme işinde kolayca kaçmaktır. Harekeler olmadan bir Osmanlıca metne eğer aşinalığınız yoksa oldukça zordur. Söz konusu metin size bulmaca gibi gelebilir.]

Krimskiy'nin yazdığı mektuplar basılı bir karaktere sahip değildir. Birçoğu el yazısıyla yazılmıştır. E. A. Krimskiy'nin daha önce Kiev'de 1973'te yayınlanan “Yaratıcı Çalışmaları”nın [Tom. V, ç. II] derleyicileri Oryantalist konularla veya A. E. Krimskiy'nin bilimsel ve sosyal faaliyetleriyle doğrudan ilgisi olmayan materyalleri hariç tutmanın uygun olduğunu düşünmüşlerdir. Özel bir ilgi göstermeden aile konularıyla ilgili yazışmaların samimi detayları, A. E. Krimskiy'nin kişisel ilişkilerinin gelişmeleriyle ilgili raporlar, Gagarin ve diğer diplomatik temsilcilerle yazışmalar, anlık günlük tahrişe dikte edilen tonlardaki bazı notlar [Sovyet ideolojisine uygun olmayan], Beyrut'taki Tüccar Yu. Atay'ın dikkatsizliği gibi ticaret eğilimleri hakkında bilgiler gereksiz bulunarak çıkarılmıştır. [Bir tür sansürden geçmiştir.] Kitabın 1973 baskısında çıkartılan ya da anlaşılmayan yerler yine [...] şeklinde verilmiştir. . E. A. Krimskiy'nin basılması için seçtiği 143 mektup ya da nottan bazıları kısaltılarak bu sayı 123'e

düşürülmüştür. Ayrıca yazarın kardeşi olan Efim Efimoviç'e gönderilen mektuplar değersiz bulunarak metne dâhil edilmemiştir. [20 mektup her iki basılımda da eksiktir.] Yazarın kardeşiyle yazışmaları günlük sıradan konuşmalar şeklindedir. A. E. Krimskiy, Suriye'de kaldığı süre boyunca kardeşi E. E. Krimskiy Moskova Üniversitesi'nde okumuş ve 1898'de mezun olmuştur. Daha sonra Zvenigorod Okulu'nda Rus dili ve edebiyatı öğretmiştir. Orada, Zvenigorodka'da 1956'da ölmüştür. Kardeşi ölünce ona yazdığı mektuplar bir şekilde devletin eline geçmiştir. Mektupların geri kalanı şarkiyatçının kız kardeşi Mary Efimovna'ya (1863-1951) yazılmıştır. Bunlar dışında özellikle babası Efim Stepanovich'e (1838-1915), Zvenigorod Gimnaziyumu'ndaki öğretmenine, bir dizi ders kitabının ve edebi eserin yazarına, Kırım'daki erkek kardeşinin karısı olan Maria Ferdinandovna'ya (kızlık soyadı Orchistskaya) yazdığı mektuplar vardır. A. E. Krimskiy, mektuplara bazen yeni (miladi) bazen de eski dönem tarihler (hicri) koymuştur. Bu ayrım Rus Ortodoksluğu ile alan ilişkisinden kaynaklanmaktaydı. O yıllarda Rusya Müslümanları kendi aralarında tıpkı Osmanlıdaki gibi hicri takvimi kullanıyorlardı. A. E. Krimskiy'nin Beyrut Hikâyeleri'nde belirttiği gibi, şanlı Arapların tarihi eski tarzda tutuluyordu. [Osmanlı, o yıllarda (Tanzimat Devri) Batı ile uyum sağlamak için Rûmî takvime geçmişti. Rumi takvim hicreti (622) başlangıç kabul eden “şemsi” yani güneş esaslı bir takvimdir.] Yayımın adı “Lübnan'dan Mektuplar”dır. Kendisi “Suriye'den Gelen Mektuplar” diye adlandırmayı amaçlamış olsa da editörler modern coğrafî ve yazılımlara uygun olarak bulunduğu konumu tercih etmişlerdir. (Krimskiy, 1975, s. 4) [Lübnan Devleti, çok sonraları 1943'te kurulmuştur. O zamanlar burası Cebel-i Lübnan Sancağı diye anılmakta olup Osmanlı toprağı idi.] (Pavet de Courteille, 1876, s. 112)

Bu kitapta derlenen mektuplara I. M. Smilyanskaya ve N. P. Vizirem ayrıntılı şerhler/ açıklamalar ve dipnotlar eşlik etmektedir. Bu kitabın amacı okuyuculara sadece edebiyat açısından bilgi vermek ya da Lübnan mektuplarını tanıtmak değildir. Kitabı derleyenlerin amacı bilim adamının el yazısı mirası arasında saklanan, şimdiye kadar bilinmeyen etnografik ve folklor kayıtlarını bilimsel dolaşıma tanıtmak ve aynı zamanda genişletmektir. Mektuplar XIX yy. 1890'lardaki Rusyalı bir şarkiyatçının Orta Doğu'ya nasıl baktığını da göstermektedir. Mektuplar dışında yayına “A. E. Krimskiy'nin Oryantalist Eserleri Üzerine Bir Deneme” eklenmiştir. [Şarkiyatçının bir tür bibliyografisi olarak da düşünülebilir.] Kitabın hazırlanması için birçok kişi emek vermiştir. Bunlar arasında; Rus bilim adamı K. I. Gurnitsky, Arapça uzmanlarından Yu. N. Zavadovsky ve D. I. Yusupov, İran uzmanı N. A. Kuznetsova, Ukrayna AP SSR Merkezi Bilimsel Kütüphanesi'nin el yazmaları bölümü sorumlularından A. G.

Adamenko ve E. I. Nikoloevskaya, Bilimler Akademisi Edebiyat Enstitüsü'nden K. M. Sekareva ve Lumumba Marwan Habib Abdo [Lübnanlı] yayının hazırlanması ve yazılması sırasında yaptıkları yardım ve yorumlar için özellikle anılmalıdır. Bu yayının oryantalizm bilimi açısından E. A. Krimskiy'nin daha yakından tanınmasına vesile olabileceği düşünülebilir. (Krimskiy, 1975, s. 5)

II. KRİMSKİY'NİN LÜBNAN MEKTUPLARININ GENEL DEĞERLENDİRİLMESİ

Ünlü bir oryantalistin adıyla çekilen okuyucu boşuna yayınlanan mektuplarda bilim insanının şarkiyatçı yansımalarını arayacaktır. Metne yansıyan yazarın çoğunlukla kişisel hayatıdır. [Ahmet Hamdi Tanpınar'ın "Günlükler"iyle okuyucuyu sükût u hayale uğratması gibi bir durum söz konudur.] (Kerman & Enginün, 2013, s. 9) Mektupların çoğu onun bilimsel araştırmalarından ziyade sıradan bir insan olarak hayatıyla ilgilidir. Sadece sonraki eserlerinde A. E. Krimskiy şu konularda olgun sonuçlar sunacaktır: Orta Doğu gözlemleri ve etkileri, Suriye'deki çeşitli yaşam olgularının/ biçimlerinin bir analizi, 19. yüzyılın ikinci yarısındaki kendi çok taraflı tavrının özeti veya yorumu vs. Krimskiy, Suriye ve Lübnan'dayken Arap kültürünün tarihini yakından tanıma olanağı bulmuştur. Birçok Arapça esere oradaki kütüphanelerden ulaşmıştır. Tabi bunda Beyrut'un kozmopolit yapısının da etkisi vardır. Nahda dönemi/ hareketini (Yeni Arap Rönesans'ı veya Modernleşmesi) yakından tanımış olması son eseri olan "Yeni Arap Edebiyatı Tarihi"nde abartısız, yaratıcılığının zirvesine işaret etmektedir. Yazarın bulunduğu koşulların özel bir kombinasyonu nedeniyle bu iki yıllık ziyaret onu Şark'ı tam içinde bulunarak tanımasına ve keşfetmesine vesile olmuştur. Ne yazık ki Lübnan'da toplanan materyal ve folklorun yayımlanması planı asla yerine getirilmeyecektir. Bu materyal ve deneyimden geriye yalnızca bu mektuplar kalmıştır. (Krimskiy, 1975, s. 5)

Bu mektupların bazıları "Lettres sur la Turquie" ve "Suriye Yaprakları" ismi altında tarihi-edebi türdeki mektuplar olarak "Çernivtsi Gazetesi" ya da "Bukovyna" dergisinde (1897, No. 70-72) yayımlanmıştır. Neşriyatlarda çıkan mektuplar yerine getirilmesi amaçlanan özel mektuplardır. Bunun dışındakiler kendisi için tuttuğu notlardır. Babasına, kız kardeşi ve erkek kardeşi, yengesine yazdıkları samimi duygularını yansıtmaktadır. Coğrafi açıdan çok uzak bir ülkede kalma hakkında gurbetlik psikolojisini yansıtan hasretlik yazılarıdır. Akrabalarına "Beyrut mektuplarımı yırtmayın, saklayın" diye tembihte bulunmaktadır. "Şimdilik günlük tutmuyorum beni en çok şaşırtan şey, mektuplarda buna

değınmem” demiştir. Genç bilim adamı kardeşine yazdığı ayrı bir kısımda; “Rusya’ya döndüğümde zarfları bana verip, mektupları tekrar okumama izin vereceksiniz, ben de çağrıştırarak anılarımı hatırlayacağım. Mektuplarda yer almayan pek çok şey var” diye ilginç bir istekte bulunmaktadır. 19. yüzyılda “Suriye”nin siyasi ve coğrafi kavramları şimdikinden farklıydı. Modern Lübnan ve Suriye kompozisyonu Osmanlı İmparatorluğu’nun bir vilayeti olan Suriye’ye aitlerdi. Avrupa baskısı sonucu 1861’den itibaren kullanımda olan Dağlık Lübnan özerk bölgesi diye anılmaya başlanmıştı. Bu adlandırma bazen siyasi bir birim olarak öne çıkmaktaydı. Tüm bölge Osmanlı’nın atadığı bir vali tarafından [mutasarrıf] yönetilmekteydi. (Krimskiy, 1975, s. 6)

Gerçekten de, ilk mektuplarda bildirilen Orta Doğu bilgileri yüzeysel ve parçalanmışlardır. [fragmentler halinde] Bununla birlikte, zamanla kayıtlar daha uzamsal ve bağlantılı hale gelmiş ve izlenimler gittikçe derinleşmiştir. Bu özellikle Dağlık Lübnan’dan gelen mektuplar için geçerlidir. Krimsky, Lübnan’da neredeyse eğitilmiş insanlardan yoksun, vatanını özleyen bir insan pozisyonundadır. Kendi Kırım’da alıştığı dünyayla bağını yazıştığı bu mektuplar vasıtasıyla kuruyordu. 1896’da A. E. Krimskiy Üniversiteden [“Moskova’da Lazarev Doğu Dilleri Enstitüsü” ile “Moskova Üniversitesi Tarih ve Filoloji Fakültesi”] mezun oldu, üniversiteyi yüksek notlarla başarıyla tamamlamıştı. Bu yüzden üç bölümden kalması için davet almıştı. (Rus Edebiyatı, Halk Edebiyatı ve Slavistik) Slav-Rus şubesi üniversitede kalmak için tercih etmişti. Aynı zamanda onun önünde başka bir yönelim daha vardı. Lazarev Enstitüsüne dönme ihtimalini düşünerek enstitünün açtığı yüksek lisans sınavına girdi ve bunu da kazandı. Arapça derslerin okunmasına dair dil bilgisi üniversitedeki en iyi hocalardan bile daha iyiydi. A. E. Krimskiy, bilimsel faaliyetlerinde; “Slavistik” ve “oryantalizm”i gibi iki farklı bilimsel yönü/ metodolojiyi birleştirmeyi amaçlamıştı. (Krimskiy, 1975, s. 318)

Arap Doğusuna yaklaşan bir iş gezisi daveti onu oryantalizm lehine bir seçim yapmaya zorlamıştı. Bundan sonraki uzmanlık yönelimi Türkçe-Farsça-Arapça ve bu üç dilin birleşiminden oluşan “Osmanlıca” üzerineydi. 1896 sonbaharında A. E. Krimskiy, Arapça çalışmaları yapmak için iki yıllık bir iş gezisine çıktı. Mısır’a gitmesi gerekiyordu ama buradaki epidemik kolera salgını yüzünden bundan vazgeçildi. Bu yüzden genç bilim adamı kendisi için Dağlık Lübnan’ı ve Suriye’yi seçti. Kaldığı yerde ılık kış aylarında ise Suriye’nin iç kesimlerine ve Filistin’e geziler düzenledi. Kalış süresinin sonuna kadar Doğudaki ziyaretler, iş gezisi planının bir parçası olduğu ortaya çıktı. [Belli aralıklarla materyal toplayıp bilimsel notlar yazması gerekiyordu. Bunun için çalıştığı üniversiteden ödenek ayrılmıştı.] O Batı Avrupa’yı da ziyaret etmek istiyordu ancak bunun için zaman

ve fonlar artık geçerli değildi. A. E. Krimskiy, Batı Avrupa Oryantal araştırma merkezleriyle [Almanya, İngiltere ve Fransa'daki şarkiyat enstitüleriyle] iletişim kurmak ve tanışmak istiyordu fakat buna asla fırsatı olmadı. Beyrut'taki işleri hakkında çalıştığı kuruma kısa bir rapor yazmıştı. Şarkiyatçı V. F. Miller'e yazdığı mektupta: "Burada Suriye'de Arapça sorunumu tamamen ortadan kaldırdım/ hallettim. Halkın dilini onları bilinçlendirmek için öğreniyorum. Edebi dille biraz ilgileniyorum; okyanus olan eski Arap dilinin kelime dağarcığını öğreniyorum. [Bu isimde Arapça devasa bir sözlükte vardır.] Edebi dilin naif-belagat dilbilgisi inceliklerini ve tartışmalı konularını inceliyorum. Henüz okumadığım yahut ilk kez gördüğüm Arap edebiyatının abidevi eserlerini okuyorum. Farklı stillerdeki hatların yazı dilini [Kaligrafi] ve bu şekilde sanatlı yazılmış el yazmalarını okumaya çalışıyorum"demiştir. Bu mektuptan anlaşıldığı gibi rapor gezi programına göre oluşturulmuştur. [Raporda incelenen eserler hakkında akademik kısa açıklamalar da yapılmıştır.] Bu arada A. E. Krimskiy, Doğuda iken geleneksel oryantalizmin çok ötesine geçmiştir. Onun ilgi alanları arasında modern folklorun, diyalektolojinin, yeni Arap edebiyatının soruları da vardır. (Krimskiy, 1975, s. 319)

Demografik değişimden/ farklılıklardan dolayı, Suriye'de meydana gelen olaylarda Beyrut deneyimi A. E. Krimskiy'e konuşulan halk dilinde meydana gelen süreçleri gözlemlemek için güzel fırsatlar sağlamıştı. Büyük Osmanlı Devleti yönetimi altında tüm etnik gruplar barışçıl bir şekilde birlikte (sembiyotik) yaşayabiliyordu. Buradaki deneyimiyle en az on dil daha öğrenmişti. [Hami-Sami dillerinin çeşitli varyantları vs.] Görev süresinin sonuna kadar "Suriyeli Arapların Halk Sözleri Hakkında" diye bir tez de hazırlamıştı. Topladığı materyaller ve elde ettiği bilgi birikimi ve yazdıkları yüksek lisanstan çok doktora düzeyindeydi. 1899'da Kırım'da hala bu konu üzerinde çalışıyordu, araştırmanın tamamlanması için Suriye'yi tekrar ziyaret etmesi gerekliydi. Bu konuda hocasına: "Farklı lehçelerle konuşan Araplar arasında haftalarca kaldığım için, tezi açık bir şekilde formüle etmek için bu bilgileri mükemmel bir biçimde kullanabilirim"demiştir. [Krimskiy'nin her kaliteli âlimde olduğu gibi mükemmeliyetçi bir yapısı vardı.] 1899 yılının Temmuz ayında A. E. Krimskiy, V. F. Miller'e yazdığı notta "çeşitli birikmiş diyalektolojik soruları araştırıyorum" demiştir. Yeni bir gezi planı gerçekleşmediği için bilim adamı Suriye ile ilgili bu çalışmasını ertelemiştir. Âlim'in bu gezi deneyiminden geriye sadece yazdığı bu mektuplar ve kısa raporlar kalmıştır. (Krimskiy, 1975, s. 320)

III. MEKTUPLARA DAİR ÇEŞİTLİ YORUMLAR

A. E. Krimskiy'nin gözlemlerinin kapsamlı kayıtları için çok az zamanı vardı. O son derece meşguldü. Konuşulan dili öğrenme, etnografik ve folklorik materyallerin toplanması, el yazısıyla yazılmış Arapça yazılarının yeniden yazılması, edebiyatın incelenmesi vs. “Ah, Arapça varakları, sizi daha önce de okuyordum!” O Beyrut'un masalsı güzelliğini birden Şair Palmova Gillya'nın “Egzotik Şiirler” kitabında geçtiği şekilde hatırlıyordu. “Palmiye Ağaçları Dalları” altında geçen günler, Lviv ve Moskova dönemlerine dair yazışmaların gönderilmesi, Galiçya yayınlarında işbirliği yapılması, bu yıllarda yazar Ukraynalı Demokrat şair Stepan Vasilyevich Rudansky'nin eserlerinin toplanmasına da öncülük etmişti. Ayrıca şarkiyatçı Brockhaus ve Efron'un Ansiklopedik Sözlüğü'ne İslamiyet ve Müslümanlar hakkında çeşitli makaleler yazmıştı. İslam'ın geçmişi, Müslüman halkların mevcut durumu, zihinsel yetenekleri, Avrupa medeniyetine olan ilişkilerini incelemeye özel bir gayret gösteriyordu. (Dağlık Lübnan'ın Dhur al-Şuair bölgesinden yazıyordu. 22.IX.1897 Beyrut, 1/13.PP. 1898) «Beyrut Hikâyeleri» koleksiyonunun yaratılması, onun asıl mesleğinden uzaklaştığını edebi bir zemine doğru kaydığını göstermektedir. [“Şark: Bir meslektir!”] Bununla birlikte, bilim insanı için böyle bir tavır değişikliği, sürekli çalışma nedeniyle açıkça alışılmış bir durumdur. [Bazen insanlar monoton tarzda yazma zorunluluğuna hapsoldüklerinde başka işlere yönelebilirler. Bu durum bir tür yazar hastalığıdır. Üstün zekâsından bahsetmiyoruz.] A. E. Krimskiy, yirmi beş yaşına geldiğinde mükemmel bir filolog ve ansiklopedist olarak eğitilmişti. Daha henüz on yedi yaşındayken bile 15 civarında dil biliyordu çünkü o kelimenin tam manasıyla “polyglot” bir yaratılışa sahipti. 1895'te Kolomiya – Lviv'deyken yazar ve arkadaşları eski Ukrayna-Polonya entelektüel hayatının zenginliğini yansıtan bir çevre kurmuşlardı. Lviv, Kiev ve Moskova yayınları için birçok inceleme ve araştırma yazısı yazmıştır. Arapça ve Farsça şiirleri Ukrayna diline çevirmişti. İngilizce'den Clouston'un kitabını tercüme etmişti. Böyle yoğun bir çalışma temposu Moskova ve Beyrut arasında gidip gelen mektuplarda açıklanmaktaydı. Bununla birlikte, edebiyat yapmak pek bir kazanç getirmiyordu. Lübnan mektuplarında nakit parayla ilgili sürekli şikâyetler vardır. Ayrıca para sıkıntısı bilim insanının Avrupa'lıların yazdıkları kitapları ve Arapça el yazmalarını toplama konusundaki tutkusunun bir sonucuydu. (Krimskiy, 1975, s. 7)

O'nun da dâhil olduğu birçok şarkiyatçının eseri Vatanseverlik Savaşı'ndan önce, eski eserler topluluğunun bir kısmı ile birlikte Moskova arşiv depolarına ve SSCB Bilimler Akademisi nadir eserler kütüphanesine devredilmiştir. [Sovyetler Birliği zamanında 1950'den sonra şarkiyatçılık, Moskova merkez olacak şekilde

merkezileştirilmiştir.] Transfer eylemiyle Rus akademisyenlerin, gezginlerin, diplomatların, Rusya'nın zengin el yazısı, kitap ve etnografik koleksiyonlarının eserleri Moskova'ya taşınmıştır. Böylece, Kırım'dan mektup yazmak için çok az zamanı kalıyor ve gördüğü her şeyden çok, onu etkileyen her şeyden çok uzak yazıyordu. Bu merkezileştirme kararı taşradaki ve Kazan, St. Petersburg'daki şarkiyat çalışmalarını zayıflatmıştır. Soru şu: Bu mektuplar bilimsel ilgiyi temsil ediyor mu? Doğu motiflerinin Ukrayna edebiyatına nüfuz etme yollarını araştıran bir filolog özellikle A. E. Krimskiy'nin «Beyrut Hikâyeleri» ve onun «Palmiye Dalları» koleksiyonunun değerlendirilmesiyle bağlantılı olarak, Mektuplarda son derece değerli materyaller bulacaktır. Pek çok kayda değer el yazısının içeriği bir edebiyatçı psikolojisiyle yazılmıştır. Onları okuduğumuzda gerçeklerin ilk seçiminde bir çeşit anı izlenimlerinin kaotik kütesinden oluştuğunu anlayabiliyoruz. Bazen de bilim insanının gerçeğin doğru bir şekilde tespit edilmesine olan ilgisini gözlemliyoruz. (Günlük detaylar ile sosyal durumun folklorik bir unsuru olarak yazılmış atasözleriyle karşılaşılmaktadır.) Yaratıcı düşüncenin bir sonraki ilham aşamasında, bilimsel genelleme veya sanatsal sentez düzeyinde, bu gözlemler Arap ulusal karakteri olan kamu psikolojisini ortaya çıkarmak için kullanılmıştır. A. E. Krimskiy, Lübnan'ın doğasına ve manzarasına dair izlenimlerle, tıpkı şairler gibi lirik kahramanların duygusal ruh halini ifade eden bir karaktere dönüşmüştür. Gerçeklerin birincil seçimi seviyesinde; değerlendirmeler ve ilişkisel bağlantılarında doğrudan tepkiler, edebi tatlar hala geçerli olmaktadır. Yazar çoğu zaman akademisyen kimliğinden uzaklaşıp edebiyata yoğunlaşmaktan kendini alamamaktadır. Doğal olarak, bilim adamının işaret ettiği gerçeklerin çoğu günlük bir karakterdir. Örneğin Lübnan'daki beslenme/gıdalar ve yemekler ile ilgili ayrıntılı bilgiler açıklanmaktadır. Yazar ailesine dair dönemin kolera salgını nedeniyle endişeler de taşımaktadır. Bilim insanının Avrupalılar için olağan yaşam koşullarının dışında olduğunu düşündüğünüzde, ev işlerine yönelik bakım konularıyla ilgilenmesi oldukça doğaldır. (Bu arada, Kırım bölgesi mütevazı değildir: Lavabo, lamba vb. aletler ayrı bir oda belki de çalışabilmesi için ihtiyaç duyduğu her şey budur). Yazar Kırım'daki konformist hayatı Beyrut'ta bulamamıştır. Mektuplarda bazen Beyrut'taki küçük sıradan bir Rus kolonisinin içindeki ilişkiler hakkında oldukça sıkıcı detaylar vardır. Bu detayların verilmesinin nedeni vatanından kopmuş bir kişi için özel bir anlam taşımasıdır. [Gurbette aynı uyruktan olan insanlar hasretlikten dolayı birbirlerine daha samimi yaklaşırlar.] (Krimskiy, 1975, s. 8)

A. E. Krimskiy, Moskovaya dönüşte “Moskova Arkeoloji cemiyeti için taslak bir rapor hazırlamıştır. Taslaklarda şöyle demiştir: “Suriye'de kaldığım iki yıl boyunca Doğu'yu tanıyabileceğim kadar tanıdım. Burada ilgilenebileceğim çok

fazla sayıda konu var. Ama itiraf etmeliyim ki, Doğu'daki yaşamdan önce bile kaldığım süre boyunca her zaman yalnızca sahip olduğum şeylerle ilgilendim. Kendi içimde az çok canlı bir akıntı, az çok göreceli evrensel insan çıkarlarına dikkat ettim. Örneğin edebiyat, felsefe, din, sosyal yaşam, etnografya konularıyla ilgilendim. En çok Arap filolojisine ilgim vardı. Eski Arapça fonetiklerinin modern Arapça fonetikleriyle ilişkisini anlamaya çabaladım. İstekliyim fakat bu Rusça konuşma yine arşiv dışı bir konudur.” (Krimskiy, 1975, s. 9) Mektuplarında öğretmenleriyle yaptığı konuşmalarda ilgilendiği konuları açıklarken kısa ve özlü sözlerle kendisini ifade etmiştir. Arapça dili hakkında Najib Trad’la yaptığı görüşmelerde her zaman Doğu'nun meselelerine değinmeye çalışmıştır. (Kültürel ahlak, dini görüşler, tarih vb.) Çok sayıda canlı ve ayrıntılı açıklamalar sayesinde mektuplar; okuyucusunun zihninde önemsiz gibi görünen ayrıntılar ile Beyrut ve Dağlık Lübnan’ın görüntüleri yavaş yavaş ortaya çıkmaktaydı. Krimskiy, Lübnan’dayken Beyrut’ta ortodoks bir mahallesi bularak Rmeyl’de küçük bir oda kiralamıştır. Lamartine’e göre altmış yıl önce Beyrut’un meşhur bahçeleri buradaydı. Dürzi-Maruni çatışmaları Lübnan’daki katliamlar ve 1860 yazında Şam’daki Hristiyan pogromları (şiddet olayları) Hristiyanların göçüne yol açmıştır. 19. yüzyılın 30’lu yıllarında göçler nedeniyle Beyrut’un nüfusu dört kat artmıştır. O dönemde şehre binlerce mülteci akın etmiştir. Bu göçler nedeniyle Rmeyl’de Eşrefiyye, Mar-Mitri gibi yeni mahalleler orataya çıkmıştı. Yeni sakinler yanlarında eşyalarını da getirdiler. Beyrut’un kıyı şeridinde belirgin şekilde farklı gelenekler (başka bir deyişle sosyo-ekonomik düzey) bir araya gelmişti. Şehir zaman geçtikçe büyüyordu, gelişmeyle birlikte hâlâ öyleydi ki yaşam koşulları değişse bile nüfus geleneksel varoluş biçimini yeniden üretiyordu. Bu yabancı adamın Beyrut’tayken yaptığı geziler herkesin dikkatini çekmişti. Rmeyl mahallesinde Moskovalı bir adamın Arapça’nın her lehçesini konuşmasına dair haberler kulaktan kulağa çabucak yayılmıştı. Geldiği ilk günlerinden itibaren Ortodoks Araplar onunla ilgilenmekteydi. Hergün meraklı birkaç Arap onu ziyarete geliyordu. O’da gelenlerle sohbet edip bölge hakkındaki bilgisini arttırıyordu.(Krimskiy, 1975, s. 9)

Bu arada Rusya’dan göç etmeyi hiç düşünmüyordu ve Suriye’de sık sık nostaljiye kapılmaktaydı, bu da davranışlarına yansımaktaydı. Lübnan döneminde bu duyguyu yansıtan “Gururlu palmiyeler, düşünceli defneler...” diye bir şiir yazmıştır. (1898) Şiir şöyleydi: “Gururlu palmiye ağaçları ve defneler, Selvi ağaçlarıyla gökyüzünde Lüks çiçeklerden oluşan bir okyanus görüyorum. Pomerantsev’in muhteşem ormanlarında gibiyim. Sarhoşum, güzel kokulu bahar kadar sarhoşum. Aniden gölgede bir palmiye ağacı görüyorum. Yanında basit çavdardan bir spikelet, yavaşça eğildiğimde kulağıma şunları fısıldadı: Hey

hemşehrim! Biz bu cennete yabancıyız. Bizi buraya ne getirdi?” (Krimskiy, 1975, s. 22) Krimskiy’nin ruh hali, içinde bulunduğu durumdan kaynaklanmaktaydı. Moskova’da kaldığı ilk yıllardan itibaren devlet onu her daim gözetim altında tutmaktaydı. [Türk düşünce hayatında Mehmet Akif Ersoy’un durumuna benzer bir pozisyonda kalmıştı.] Ukrayna’da Lviv’de Galiçyaca yayınlanan Rusya’da yasaklanmış bir edebi eserin yayının çıkarılması ve dağıtımından sorumlu tutuluyordu. Yaptığı tek şey memleketi olan Ukraynayı çok sevmesiydi. Bu denetimin yükünü taşıyor, sık sık adres değiştiriyordu. Özellikle Lviv yazışmaları, Suriye’den gelen mektupları devletin güvenlik güçlerince kontrol ediliyordu. Krimskiy, sansürlenmiş belgelerin Rusya’ya gönderilmesi konusundaki endişelerini üstü kapalı bir şekilde dile getirmekteydi. Yayımlanan mektuplar sivil pozisyonuna da ışık tutmaktadır. Memleketin’den gemiyle Odessa’dan Şark’a doğru yolculuğa çıktığında “Rahat bir nefes aldım. Artık ben özgürüm!” demektedir. (Krimskiy, 1975, s. 21) Krimskiy’i yakından tanıyanlar Ivan Franko, Lesya Ukrainka ve Ukraynalı akademisyen V. F. Miller - nezaketi ve samimiyeti nedeniyle onu takdir etmekteydiler. Yazar dürüstlük, hakikat sevgisi, saflık gibi son derece yüksek insani değerlere sahip bir insandı. Gerçek bir bilim adamının nitelikleri aynı zamanda şeytan gibi çekicidir. Açıkça ifade edilen bilimsel görüşlerin uzlaşılmasında incelemeler, seçilen amaca özverili bağlılık gerektirmekteydi. Krimskiy, kendisi hakkında mektuplarında şöyle yazmaktadır: “Maalesef benim karakterim çok şüpheli ve karamsar, bunu hiç değiştiremiyorum. Kendinizi şu düşünceyle teselli edin: Eh, belki işler bir şekilde yoluna girer. Şüphe etmek için en ufak bir nedenim varsa bu sonuna kadar doğrudur. Her gün kapıyı çalıyorlar ve beni gerçekten eziyorlar.” (Krimskiy, 1975, s. 21) Kardeşine hoşnutsuzluğunu dile getirdiği bu mektup, onun devlet tarafından nasıl sıkıştırıldığını ve baskı altına alındığını fazlasıyla göstermektedir.

IV. SONUÇ

A. E. Krimskiy’in “Lübnan’dan Mektuplar”ı onu bir şarkiyatçıdan ziyade şahsiyetini ve insani özelliklerini yakından tanımak açısından son derece önemlidir. Mektuplarda memleket hasreti çeken bir edebiyatçı kimliği vardır. Ukraynalı oryantalist ve yazar Krimskiy, 19. yüzyıl sonunda Lübnan’ın yaşamını, yaşam biçimini ve düşünce durumunu anlatmıştır. Şarkiyatçılık açısından bu derleme Orta Doğu’da Arap Hristiyanları ele alan ilk çalışmalardan biridir. Bu mektuplar çok sayıda etnografik-folklarik gözlem ve materyal de içermektedir. Krimskiy, mektuplarında Türklerden de bahsetmiştir. “Türkler Ramazan ayında

inançsızlarla konuşmaktan bile kaçınıyorlar. Arap Müslümanlar arasında durum böyle değil, çok nadir olanlar hariç. Yanımda yaşayan dindar bir molla Arap arkadaşım var. Benimle oldukça dostça konuşuyor, bana Rusya'daki Müslümanların ve camilerin durumunu soruyor.” (Krimskiy, 1975, s. 255) “Zaten yeterince Rus yolcu yok. Pek çok Türk, İspanyol, İtalyan var. Artık hâkim dil Fransızca ama İtalyanca konuşmayı tercih ederim.” (Krimskiy, 1975, s. 28) [Krimskiy'nin yaşadığı zamanda dünyadaki hâkim ortak kültürel dil Fransızcadı. Günümüz de ise hâkim dil İngilizce'dir.] “Konstantinopolis'teki Rus Arkeoloji Enstitüsü müdürü F. I. Uspensky ve eşinden, onlarla birlikte bir gemide seyahat ederken Konstantinopolis'te onun gerçek babasının olduğunu duydum. Yakov Lazarevsky değil, Baron Vrevsky, Türkistan genel valisi, tüm Asya'da çok etkili bir isim.” (Krimskiy, 1975, s. 48)

Yazar başka mektuplarında da ara ara Türklerden bahsetmektedir. “Rusya'nın Hristiyanlardan yana olması benim için çok daha kötü olacak. Türkler, Yunanistan'ı ciddi anlamda yenmeye başlayacak. Son zamanlarda Ortodoks Hristiyanlar bana her taraftan sitem yağıdırıyor. Çünkü Rusya Giritlileri Türklerin hâkimiyetine veriyor.” (Krimskiy, 1975, s. 44). “Yanım'da oturan Türk genel valisi müthiş öfkeliydi. Yaptığım tüm çalışmaları Rus entrikası gibi görmekteydi.” (Krimskiy, 1975, s. 141) “Suçlu Müslümansa muhtemelen yakalanmayacaktır çünkü buradaki nüfus Müslüman, hatta çoğu zaman Türk. Suçlu iki ay boyunca arkadaşlarıyla birlikte saklanacak. Sonra iki sokak ötede başka bir yerde dükkân açacaktır.” (Krimskiy, 1975, s. 268) “Onun görüşüne göre Türkiye'deki Sultan'a saygılı davranmak gerekmektedir. Türklerle saygı aşılaysın. Her Türk yetkili Sultan'ın yönetiminden büyük gurur duymaktadır.” [İmparatorluk gururu] (Krimskiy, 1975, s. 268) “Birinci Beyrut Valisi (doğuştan Türk) Osman'la Lişin onu ziyaret etti.” (Krimskiy, 1975, s. 268) “Ruslar özel bir kararnameyle kişi başına beş ruble ödüyorlar, ben de Hristiyan Arap gibi davrandım ve sürekli Türk şeyhleriyle Arapça konuştum.” [Aslın da mükemmel düzeyde Türkçe konuşabilmeye vakıftır.] (Krimskiy, 1975, s. 284) “Bir öngörü olarak kültürel canlanma [Batılılaşma] Türklerin, Perslerin ve Arapların zihninde çoktan başlamıştı.” (Krimskiy, 1975, s. 17)

Krimskiy'nin mektuplarının tüm yönleriyle incelenmesi şarkiyatçılık açısından oldukça mühimdir. Orta Doğu ve O zamanki Arap bölgelerindeki Osmanlı yönetimi oldukça müsamahalı bir tavır sergilemekteydi. Orta Doğu toplumları daha birbirlerine henüz düşman edilmemişlerdi. Birlikte herkes birbirine tebaa olarak saygılı bir şekilde davranmaktaydı. İmparatorluğun tüm kozmopolitliği Beyrut'ta gözükmekteydi. Bu mektuplarda bazı eksiklikler de olabilir; açıklamaların iyi bilinen küçük ölçekli yapısı bunlardan en önemlisidir. Bunun

önemli ölçüde sebebi geride bıraktığı ülkedeki hayatıdır. Krimskiy, rahat yazamamaktadır. A. E. Krymsky - I. Franko'nun "Kleinkramerei" dediği şey budur. Ancak özel, küçük gerçeklere abartılı ilginin aynı zamanda olumlu bir anlamı da vardır. Bu duygunun her gün ortaya çıkması genç bir bilim adamı için entelektüel faaliyetlere yardımcı olur. Kendisinin içinde bulduğu ortama ve yeni hayata tutunmasına yardımcı olur. Böyle merakla çalışıldığında açıklamaların neredeyse belgesel doğruluğu ortaya çıkar. Nadir ve dikkat çekici bilgi ancak bilimsel bir merakla görülebilir. Yazara Beyrut'un geniş kesimindeki kamusal bilinç düzeyi, etnik ve sosyal sorunların incelenmesi için çok sayıda materyal sağlamıştır. Bir tarihçi için bu mektuplar Krimskiy'nin iç yaşamını açığa çıkarmaktadır. 19. yy Lübnan örneğinden hareketle tüm Orta Doğu'nun gerçekliği-hakikati yazılan sayfalar dolusu metinle ilgilenecekler aktarılmıştır. Krimskiy'nin Beyrut'ta yaşadığı hayat Kemal Tahir'in şu sözünü hatırlatmaktadır. "Her sabah açtığın gazetede ya da okuduğun bir kitap sayfasında rastladığın bir gerçek; seni o güne kadar bütün öğrendiklerini unutmaya, alfabeye yeniden başlamaya zorluyor ve sen buna razı olamıyorsan, entelektüel değilsin, aydın değilsin, hatta namuslu bir okur-yazar bile değilsin!.." (Tahir, 1993, s. 27.)

YAZARIN BEYANI

Katkı Oranı Beyanı: Yazar çalışmaya tek başına katkı sağlamıştır.

Destek ve Teşekkür Beyanı: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Çatışma Beyanı: Çalışmada herhangi bir potansiyel çıkar çatışması söz konusu değildir.

KAYNAKÇA

Çernikov, İ. F. (1992). Ob İssledovaniyah A. E. Krımskogo po Tyurkologii (20-e godı). Vostok, No. 1, Moskva, 104-111.

Gorbacheva Ye. Yu. & Migulina A. V. (2016). Epistolıarnyy zhanr v istoricheskoy kontekste. Molodoy Uchonyy. № 28 (1), (132.1), 6-8.

Krimskiy, Agafangel Efımovıç. (1975). Pis'ma iz Livana (1896-1898). Sostavitel': Smilyanskaya Irina Mikhaylovna i N. P. Vizir'. Moskva: Nauka.

Şükürov, Qiyas. (2019) "Krimskiy, Agafangel Efimoviç", TDV İslâm Ansiklopedisi, 1-4. <https://islamansiklopedisi.org.tr/krimskiy-agafangel-efimovic>. Erişim tarihi: 12.09.2023.

Verkalets, M. N. (1994). Problema Duhovnosti Tyurk: Narodov v Issledovaniyah A. E. Krimskogo, Kiev: Nauk.

Alioğlu, B. (2013). Rus Oryantalist Agafangel Efimoviç Krimskiy'nin Hayatı ve İslam Tarihi Üzerine Çalışmaları (Yüksek lisans tezi). Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp> Erişim tarihi: 12.09.2023.

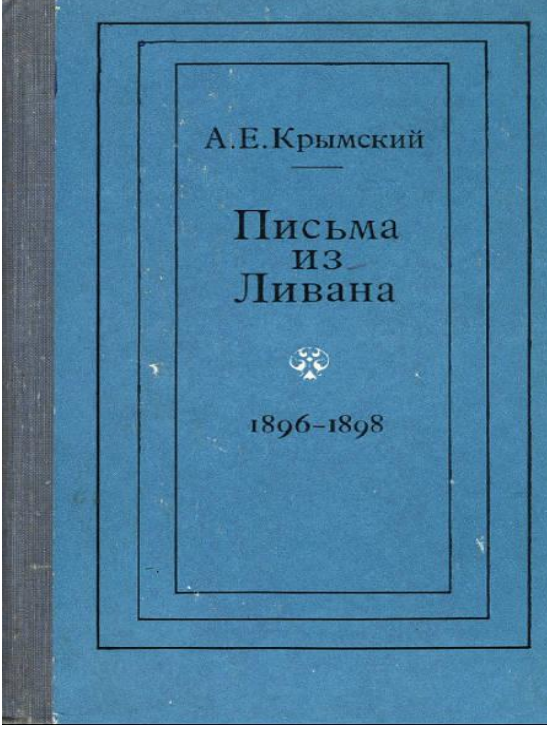
Suleymanova, S. & Peler, G. Y. (2021). Agatangel Krimskı'nın Çalışmalarında Özbek Dili ve Edebiyatı. International Journal of Volga - Ural and Turkestan Studies, 3 (6) , 261-270. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/ijvuts/issue/64704/988229>.

Pavet de Courteille, Abel. (1876). État présent de L'empire Ottoman (in French). Paris: J. Dumaine. pp. 112–113.

Kerman, Zeynep & Enginün, İnci. (2013). Günlüklerin Işığında Tanpınar'la Başbaşa. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Tahir, Kemal. (1993). Notlar. Der. Cengiz Yazoğlu. İstanbul: Bağlam Yayınları.

EKLER

Kaynak: Krimskiy, Agafangel Efimoviç. (1975). Pis'ma iz Livana (1896-1898). Sostavitel': Smilyanskaya Irina Mikhaylovna i N. P. Vizir'. Moskva: Nauka. (s. 1)

Kaynak: Krimskiy, Agafangel Efimoviç. (1975). Pis'ma iz Livana (1896-1898). Sostavitel': Smilyanskaya Irina Mikhaylovna i N. P. Vizir'. Moskva: Nauka. (s. 3)